

ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ – ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПІЗНАННЯ ІСТИНИ (ЗА РОМАНОМ В. БАРКИ “ЖОВТИЙ КНЯЗЬ”)

У статті розглянуто проблему сприймання художньої правди через гуманістичну спрямованість твору (за романом В. Барки “Жовтий князь”).

Ключові слова: гуманізм, гуманістична спрямованість, художнє сприймання.

У сучасних умовах, коли різко зростає роль особистості, самостійності людини, її суб’єктивних якостей і творчого потенціалу, в центр виховного процесу висувається гуманістична орієнтація. Поза сумнівом, значною мірою вирішенню цієї проблеми сприяє література.

А кожна епоха, залежно від її специфіки та домінування певних поглядів, закономірно вносить свої корективи до проблеми гуманізації, авторської позиції в художньому творі. Студенти на заняттях з літератури розкриватимуть гуманістичні критерії за умови, що вони зрозумітимуть своєрідні маркери, за якими приховується категорія гуманізму в тексті.

Проблеми художнього сприймання завжди були в полі зору педагогічної науки. Їм присвятили свої праці психологи, педагоги, методисти. Завдяки працям П.М. Якобсона, Л.С. Виготського, І.О. Синиці, Н.І. Волошиної, Є.А. Пасічника, В.В. Халіна ми отримали можливість дослідити процес сприймання літературних творів та їх специфіку, навчилися пізнавати мистецтво, розуміти і сприймати художню правду літературного твору [4].

Метою статті є теоретичне обґрунтування дослідження тексту на предмет гуманістичної змістовності.

“Що більше я думаю, то більше переконуюсь, що нема нічого художнішого за любов до людей”, – ці слова видатного французького живописця В. Ван Гога міцно пов’язують дві категорії – “гуманізм” і “художність” [1].

Безсумнівно, одним із базових змістових критеріїв художності творів є їх гуманістичний потенціал. Усі без винятку класики світової літератури є гуманістами.

Вочевидь, людство свідомо, а то й підсвідомо – на рівні інстинкту самозбереження, відчуває духовну потребу у творах із потужним гуманістичним потенціалом. Таким чином зумовлюється аксіологічна значущість гуманістичного потенціалу в літературі, яка безпосередньо впливає на формування гуманістичних переконань, моральних і громадянських ідеалів, духовно збагачує студентів. Сам процес виділення та аналізу художніх смислів має відбуватися в найтіснішому зв’язку з виявленням механізму їх породження. Йдеться про рецептивну поетику, яка базується на психології художнього сприймання. Так, аналізуючи роман В. Барки “Жовтий князь”, звертаємо увагу на змістовий та поетичний аналіз гуманістичної проблематики. У творі зображено українську селянську родину Катранників у пері-

од голодомору 30-х рр. ХХ ст. в Україні. Саме вона символізує образ добра і є першою складовою опозиції “людина – влада”. Перед читачем постає картина руйнації світової селянської родини, члени якої один за одним гинуть від голоду.

Як після першого прочитання твору, так і після детального системного аналізу образів роману можна впевнено стверджувати, що образ кожного члена сім’ї створювався як образ доброї, порядної, високоморальної особистості.

І саме тому родину Катранників без перебільшення можна назвати ідеальною. Споглядання ідеалу, його осмислення породжують глибоке естетичне враження, читач переживає стан емоційного піднесення, захоплення. На думку П. Симонова, “...головне у художньому творі – це той позитивний ідеал, який наявний при відтворенні навіть непривітних, дисгармонійних, ворожих людині сил” [5].

Ідеальна родина Катранників протиставляється недосконалій дійсності, стає суб’єктом пошани. Саме тому руйнування, знищення світлої, сповненої моральних позитивів родини Мирона Даниловича не ворогами, не під час війни, а саме владою, яка задумала і по-диявольськи втілила в життя голодомор, викликають у читача емоційні стани образи, обурення та гніву.

Звертаємо увагу і на те, що образ ідеальної, гармонійної родини Катранників є цілісним. Зображуючи кожного з членів родини, автор створив завершену систему образів. Усі засоби “працюють” на кінцевий результат – створюють цілісний образ кожного з Катранників та родину в цілому.

Тут же аналізуємо образ Зла як образ тоталітарної влади, що знищувала селянство з допомогою штучно організованого голоду. Цей образ добре розроблений. Він розмаїтий, системно нюансований, сповнений комплексом складних символів. У романі влада структурована таким чином:

1. Жовтий князь: а) образ радянського вождя; б) узагальнений образ тоталітарної системи – образ Зла, що матеріалізується у постаті звіра.

2. Урядові чиновники: а) координатори влади, що перебувають на владній вершині – “головні з Москви”; б) партійці – представники Москви, що живуть у містах (“шишки” в чорношкірих кашкетах, партійщина високого рангу”).

3. Намісники влади на місцях: а) партійці, яких присилають із центру, – “саранча із столиці”; б) активісти, що формують загони на місцях; в) комсомольці, піонери; г) власне селяни, які підкорилися; йдеться про показову для тоталітарної системи аморфну категорію людей, яких Василь Барка називає “ті, хто голосує за”.

Василь Барка майстерно передає атмосферу жорстокості, негуманного ставлення до людей. Поступове знищення цієї сім’ї тоталітарною владою драматизує твір, до краю загострює конфлікт між Добром і Злом, викликаючи відтак тривалу в часі, постійно пульсуючу трагічну емоцію. І то є не тільки емоція жаху, ні. Художність ґрунтується на інтелектуальній емоціональності, якої домагався автор “Жовтого князя”.

Сутність конфлікту, що є втіленням боротьби Добра і Зла, можна назвати абсолютним. Протистояння Добра і Зла еквівалентне електричним протилежним зарядам. Зіткнення цих сил генерує потужний заряд художньої енергії. Споглядання трагедії українського селянства, яку системно відображено в “Жовтому князі”, викликає в читача ряд емоційних станів, що ведуть його до катарсисного потрясіння та духовного очищення.

Гармонія родини Катранників багато в чому ґрунтується на дотриманні християнських цінностей. Введення християнської лінії посилює гуманізм твору, що і стає одним із джерел художності “Жовтого князя”.

За В. Баркою, основа християнської релігії – вірування у Христа, який дарує всім любов, прощення та надію на вічне життя. Істину, твердить письменник, можна пізнати через віру, і саме істина дає любов, мудрість, спокій та надію. Храм віруючих зруйнувати неможливо, бо це не лише архітектурна споруда, але духовний субстрат, що міститься в серці кожної віруючої людини. Віра є потужною моральною зброєю, здатною перемогти усе: “Хто з вірою в істину Христа, той – людина “святої правди”, як любив казати Т. Шевченко, беручи слова з Євангелії, а ця правда перемагає смерть, гріх і всяке рабство навіки”. Християнський мотив у творі В. Барки засвідчує необхідність віри у людині, її значущість якраз і полягає у ствердженні людяного в людині.

А катарсис є емоційним потрясінням, яке викликане трагічними подіями, що відображені в цьому творі.

Сильне емоційне потрясіння приводить до духовного, морального очищення читача, сповнює його душу надією.

Поетика катарсису тут ґрунтується на кількох базових позиціях: на високому ступені драматизації твору, що змушує читача пережити низку афектів; на певному поштовху, який детермінує фінальний катарсисний спалах, який у “Жовтому князі” породжується образом світлого ореола, що почав випромінюватися врятованою Катранником церковною чашею.

На цій основі визначаємо, як гуманістична спрямованість роману впливає на формування особистості.

“Жовтий князь”, у свою чергу, є глибоко релігійним твором, сповненим християнських мотивів і символів. Основа християнської релігії – вірування у Христа, який дарує всім любов, прощення та надію на вічне життя.

У цьому творі віра допомагає вистояти і не скоритися, не втратити людське в людині. Тут гуманізм підноситься до абсолюту. Одна з центральних заповідей християнства, адептом якого є Василь Барка, закликає: “Люби ближнього!”.

Центральною опозицією є змістове відношення “людина – влада”. людина – Добро, влада – Зло. І “людина”, і “влада” виступають як два потужні художні поля, які перебувають у конфлікті з високим рівнем драматизації.

Висновки. Отже, саме такі твори викликають у читача гострі емоційні переживання, допомагають усвідомити правдивість зображення подій.

Але стати співавтором читач зможе лише тоді, коли сприйме те, що приховано у тексті, увійде в його образно-художній зміст і зможе по-своєму, не відходячи від життєвої правди, тлумачити написане.

Все, що пов'язано зі ствердженням людяного в людині, що возвеличує людину, що захищає її особистість, прагне їй допомогти, наділене особливою здатністю збуджувати емоційну сферу читача, розкриваючи йому красу людяності, красу гуманістичного чину.

Список використаних літератури

1. Ван Гог В. Письмо / В. Ван Гог. – М., 1968. – С. 8.
2. Волошина Н.И. Наукові основи методики літератури / Н.И. Волошина. – К. : Ленвіт, 2002. – 343 с.
3. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. – К., 1998. – С. 36.
4. Пасічник Є.А. Методика викладання літератури в середніх навчальних закладах / Є.А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 383 с.
5. Симонов П.В. Что такое эмоция? / П.В. Симонов. – М., 1968. – С. 75.

Дорош Г.А. Чтение художественного произведения – один из способов познания истины (по роману В. Барки “Желтый князь”)

В статье рассматривается проблема восприятия художественной правды путем гуманистического направления произведения (по роману В. Барки “Желтый князь”).

Ключевые слова: гуманизм, гуманистическая направленность, художественное восприятие.

Dorosh H. Reading a work of art – a way of knowing the truth (on the novel by W. Barca “Yellow Prince”)

The problem of accepting of fiction truth by means of humanitarian direction of the work (on the novel “Yellow Prince” by VBarky) is studied.

Key words: humanism, humanistic direction, artistic accepting.